

Теліщук М. М.

к.е.н., доцент, доцент кафедри економічної теорії Університету державної фіскальної служби України

ЕВОЛЮЦІЯ НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ ТА ПІДХОДІВ ДО ТЕОРІЇ ОПОДАТКУВАННЯ

Податок – одне із основних понять економічної науки. Це одночасно і економічне, і політичне, і юридичне явище реального життя. Податок – елемент розподілу фінансових ресурсів, одна із складових ціни; з іншого боку – встановлення, розподіл, стягнення і використання податків складає одну із функцій діяльності держави [1, с. 25].

А. Сміт у праці «Дослідження про природу і причини багатства народів», писав: «Справжні громадяни повинні брати участь в утриманні уряду

відповідно до доходу (доходів), якими вони користуються під опікою і захистом Держави. Податок, який зобов'язується сплачувати окремо взята особа, повинен бути визначеним. Терміни сплати, способи платежу, сума платежу – все повинно бути законодавчо врегульовано» [2, с. 341].

У рамках наукового підходу економічна наука дає відповідь і на питання відносно майбутнього податків. Державні послуги, спрямовані на користь громадян, будуть існувати завжди, на будь-якій фазі розвитку культури і цивілізації, тому жодне суспільство ніколи не зможе обходитись без податків [3, с. 29-40].

Податки є об'єктивною необхідністю, оскільки зумовлені потребами поступального розвитку суспільства.

Матеріальний та економічний зміст податків полягає в тому, що вони є частиною новоствореного продукту, який у процесі його розподілу і перерозподілу в обов'язковому порядку і безповоротно стягується на користь держави для виконання покладених на неї функцій. Податок як економічна категорія – це відносини, що виникають у ході перерозподільчих процесів. При цьому слід зважати на те, що назва того чи іншого економічного процесу, а отже, і категорії, немає визначального значення, тому що їх внутрішній зміст від цього не змінюється.

Податкові взаємостосунки суспільства і держави носили найрізноманітніші форми. У Німеччині податки розглядалися як підтримка держави громадянами, в Англії й нині сплата податків вважається обов'язком громадян. Законодавство США визначає податок як “tax” (такса) – обов'язкову плату. Закон про оподаткування у Франції визначає податкові відносини як «обов'язковий платіж». Але слід відзначити, і це надзвичайно важливо, що впродовж декількох століть відбулась трансформація податку з неависного платежу, який встановлюється державою, до усвідомлення податку як фіскального обов'язку громадянина. Як справедливо відзначає В. Андрущенко у праці

«Фінансова думка Заходу в XX столітті: теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів», таке усвідомлення, розпочавшись з Великої хартії вольностей 1215 року, особливо стало помітним з часів Великої Французької революції 1789-1793 років, коли в офіційному лексиконі слово

«податки» – *impost* (від дієслова *imposer* – «накладати», «нав'язувати») було змінено на *contribution* – внески (від дієслова *contribuer* – «сприяти», «брати участь»,

«сплачувати долю»). Від ознаки фіскального насильства теоретичне уявлення про податки поетапно еволюціонувало до усвідомленого поняття взаємовигідного фіскального обміну в системі взаємодії економіки, держави, суспільства та особистості. Таким чином, реальна податкова діяльність здійснюється державою і на користь держави.

Розглядаючи еволюцію в розумінні природи податку під впливом становлення вчення про державу, В. Пушкарьова виділяє два напрями [4]. Перший впливає з висновку А. Сміта про державний характер послуг: податок у цій концепції не пов'язується із задоволенням економічних потреб суспільства, бо обслуговує непродуктивні витрати держави і, відповідно, навіть шкідливий для суспільства. Другий напрям пов'язаний з формуванням поглядів на господарську діяльність держави як на складову народного господарства, на потребу економічного і соціального розвитку як на його чинник. В. Пушкарьова, також стверджує, що у поглядах на податок відбувається повернення до розуміння податку як усвідомленої необхідності.

Слід зазначити, що і німецькій школі (Л. Штейн, А. Шеффле) належить заслуга визнання за державою її економічних функцій, здійснення яких вимагає стягнення податків. Представники цієї школи вперше чітко сформулювали

«реальний, господарський погляд на державу», що означало повне визнання продуктивного характеру державних послуг та відмову від розуміння податку як збитку суспільства. Разом з тим і всі відомі економічні школи □ італійська, австрійська, американська єдині в тому, що розглядають податок як еквівалент за надані державою послуги. Зокрема, теорія колективних потреб і податку як джерела їх задоволення, що розроблена і сформульована неокласиками, була повністю прийнята кейнсianцями і некейнсianцями з поправкою на «суспільні потреби» замість «колективних».

Історико-економічна ретроспектива показує, що податки, як породження держави, можуть існувати й існували поза товарно-грошовими відносинами. У докапіталістичних суспільних формах мали місце різноманітні натуральні побори, повинності. З розвитком товарно-грошових відносин на зміну натуральним внескам прийшла грошова форма оподаткування. З розширенням функцій держави зростала і роль податків у формуванні державної казни. Але завжди еволюція податкових відносин була відображенням співвідношення соціальних та групових інтересів, соціальних сил, їх боротьби та компромісів. Тому в ряду основних понять, які характеризують місце та значення податків у суспільному розвитку, виступають інтереси. Звідси впливає, що основна мета державної податкової діяльності полягає в акумуляції та використанні фінансових коштів на цілі, що відповідають інтересам держави в конкретних соціально-економічних умовах. За інтересами держави стоять концентровані інтереси всього суспільства. Від його імені виступає держава, що наділена політичною владою, і має можливості реалізувати свою волю в правових актах та інших засобах регулювання.

Поеднання інтересів держави та платників податків свідчить про наявність у цій сфері єдиного національного державного інтересу, який реалізується через діяльність держави в сфері оподаткування. У випадку відсутності такої єдності постає завдання виявити та усунути причини, що призвели до розбіжностей цих інтересів. Таке твердження не є абстракцією, воно має суттєве практичне значення.

Існування в суспільстві певного розподілу сил між соціальними групами населення, а також рівень володіння механізмом погодження інтересів, значною мірою визначають спрямованість податків на суспільний розвиток та ефективність вирішення проблем оподаткування. Лауреат Нобелівської премії в галузі неокласичного синтезу П. Самуельсон звертав увагу на те, що невинне зростання ролі держави пояснюється подальшим розвитком суспільних потреб і необхідністю їх задоволення. Разом з тим П. Самуельсон підтверджував і примусовий характер оподаткування, відсутність прямого зв'язку між вигодою громадянина і податками, які він платить [5, с. 109].

Слід зазначити, що ідея поєднання інтересів держави та свідомих податкоплатників у 70-х роках ХХ ст. знайшла відображення в «податку Кларка» (американські економісти Е. Кларк та Т. Гроувс). Податок Кларка пояснює ефект залежності добробуту платників податків як від своєї власної поведінки, так і від поведінки інших. Ця концепція характеризує демократичні відносини в суспільстві не лише як свободу думки й законослухняної діяльності, але і як обтяжливий фіскальний обов'язок свідомо оплачувати власну свободу. До того ж якщо політична демократія іноді виступає як руйнівна сила, то фіскальна основа демократії перетворюється в руках держави в могутню продуктивну силу. На відміну від «податку Пігу», який виконує роль регулятора соціальних процесів та економічних явищ, економічна теорія Кларка надає податкам розподільчого та санкціонуючого характеру, громадяни через податки свідомо утримують власну державу. Податок Кларка виступає фіскальною ознакою самоорганізації громадян у демократичному суспільстві. Але ідеального демократичного суспільства, на жаль, не існує. Податкова система, за Кларком, повинна діяти в режимі добровільного самооподаткування.

Таким чином, у податку як такому закладено зміст взаємостосунків у державі з точки зору усупільнення доходів індивідуумів. Ця економічна категорія дозволяє сприймати саму необхідність усупільнення залишків доходів і усвідомити загальний контур пере розподільчих відносин. Необхідність створення загальнонаціонального фонду споживання очевидна, це підтверджує велика кількість економічних праць [6; 7; 8; 9; 10; 11]. Існування потреби перерозподіляти залишки доходів на суспільно необхідні потреби є тією аксіомою, що дає можливість сприймати податкові відносини як необхідну умову розвитку цивілізації. Податок є суспільно необхідним явищем, а отже податок – це суспільно необхідна субстанція. Цей висновок підтверджується і своєрідною думкою В. Андрущенка про те, що «податки – власність держави в грошовій формі, право на яку реалізує фіск і перетворює в джерело суспільного багатства» [6].

Крім викладеного вище, слід зазначити, що податки, як законодавчо оформлений процес усупільнення частини сукупного доходу суспільства, є категорією не тільки економічною, але й саме соціально-політичною. Податкова діяльність, яку здійснює держава в умовах суспільно-політичного розвитку сприяє розвитку економічних стимулів, виступає регулятором відтворювальних економічних і соціально-політичних тенденцій у суспільстві. Суми податкових надходжень до бюджету повинні використовуватися для задоволення лише суспільно необхідних потреб та реалізації соціальних програм.

Підводячи деякий підсумок, слід зробити висновок, що сутність податків, їх

економічна природа, мета стягнення визначаються економічним і політичним ладом суспільства, формою власності, моделлю економіки, природою і завданням держави, які вона реалізує в ході податкової діяльності через участь у розподільчому і пере розподільчому процесі.

Податкова діяльність, як економічна функція держави та наявність реальної податкової системи є, на нашу думку, одним з основних засобів здійснення економічної політики, направленої на реалізацію суспільних інтересів.

Література:

1. Олексієнко М. М. Погляд на розвиток вчення про податки. – Харків, 1870. – 125 с.
2. Смит А. Исследования о природе и причинах богатства народов. – М., 1935. – Т. 2. – 543 с.
3. Теліщук М. Актуальні проблеми співвідношення прямих і непрямих податків // Фінанси України. – 2001. – № 2. – с. 29 – 40.
4. Пушкарева В. М. История финансовой мысли и политики налогов [Текст] / В. М. Пушкарева. – М. : Информ, 1996. – 184 с.
5. Самуельсон П. Економіка. – Львів., Світ., 1993. – 495 с.
6. Андрущенко В. Л. Фінансова думка Заходу в ХХ столітті: (Теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів). □ Львів: Каменяр, 2000. □ 303 с.
7. Корягін М. В. Соціально-економічна природа та функції податків / М. В. Корягін, І. В. Гончарук, С. С. Гринкевич // Науковий вісник НЛТУ України [Текст]. – 2009. – Вип. 19.9. – С. 134.
8. Фрадинський О. А. Розвиток теорій оподаткування в період становлення світової фінансової науки / О. А. Фрадинський // Вісник Хмельницького національного університету [Текст]. – 2011. – № 6. – Т. 1. – С. 17.
9. Мельник В. М. Генеза теорій податків / В. М. Мельник // Фінанси України [Текст]. – 2004. – № 8. – С. 50.
10. Василик О. Д. Податкова система України [Текст] : навч. посіб. / О. Д. Василик. – К. : Поліграфкнига, 2004. – 478 с.
11. Теліщук М. М. Соціалізація податкової діяльності держави в емерджентній економіці. International Scientific Conference Economy and Society: the Modern Foundation for Human Development: Conference Proceedings, April 26th, 2019. Leipzig, Germany: Baltija Publishing. 156 pages., p.p. 34–37.

BALTIC RESEARCH INSTITUTE OF TRANSFORMATION
ECONOMIC AREA PROBLEMS (LATVIA)

**“INNOVATIVE EDUCATIONAL TECHNOLOGIES:
EUROPEAN EXPERIENCE AND ITS APPLICATION
IN TRAINING IN ECONOMICS AND MANAGEMENT”**

Riga, Latvia
2019

UDC 001.895:378.6:338.24:377.4
I-64

Innovative Educational Technologies: European Experience and its Application in Training in Economics and Management. – Training. – Riga: Baltic Research Institute of Transformation Economic Area Problems, 2019. – 144 p.

Table of Contents

Байша К. М. МІЖКУЛЬТУРНА ІНТЕРАКЦІЯ ТА КОМУНІКАЦІЯ У КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ	1
Балик У. О. ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ВІТЧИЗНЯНИХ СТАРТАПІВ НА ЗАКОРДОННИХ РИНКАХ	4
Березянюк Т. В. ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ.....	6
Бровенко Т. В. ГАСТРОНОМІЧНИЙ ІМІДЖ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ МОДЕЛЕЙ	10
Гейдарова О. В. СУЧАСНІ МЕТОДИ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ У СФЕРІ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ	13
Гризівська Л. О. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ КОМПЕТЕНЦІЙ ПЕРСОНАЛУ В ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ.....	16
Дорошенко О. О. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В ЕКОНОМІЧНІЙ ОСВІТІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	19
Зуб М. Я. ВИМОГИ ДО ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ХХІ СТОЛІТТЯ.....	23
Kashchena N.B. TRADE ENTERPRISES' ECONOMIC ACTIVITY MANAGEMENT ON THE FUNDAMENTALS OF FINANCIAL DIAGNOSTICS.....	27
Кислюк Л. В. ПЕРСПЕКТИВИ МОБІЛЬНОГО МАРКЕТИНГУ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ	30
Коваленко М. О. ДИВЕРСИФІКАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У ВИЩІЙ ОСВІТІ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ	33
Колос І. В. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ В ОСВІТНІЙ ПРОГРАМІ.....	36
Корягіна Т. В. СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ.....	40

Крикун Т. І. БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ	43
Ляхович Г. І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ	47
Malinoshevska K. I. STRATEGIC DIRECTION OF AGRICULTURAL DEVELOPMENT IN UKRAINE	50
Матвієнко Г. А. ВИКОРИСТАННЯ ПОКАЗНИКІВ ПЛАТІЖНОГО БАЛАНСУ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ЗОВНІШНЬЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ.....	53
Мілька А. І. ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ ПІДПРИЄМСТВ.....	56
Нікола С. О. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ СИСТЕМ У СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	59
Плотнікова М. Ф. РОДОВІ ПОСЕЛЕННЯ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД У РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИТЦВА ТА САМОМЕНЕДЖМЕНТУ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ.....	63
Покоłodна М. М. ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ КОУЧИНГУ ПРИ КОМПЕТЕНТІСНОМУ ПІДХОДІ У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ПРИКЛАДІ ДИСЦИПЛІНИ «ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСКУРСІЙНОЇ ДІЛЬНОСТІ» (СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 242 «ТУРИЗМ»).....	66
Ползікова Г. В. ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ДИСБАЛАНСОМ В ОПОДАТКУВАННІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.....	70
Потетюєва М. В. КАПІТАЛІЗАЦІЯ АКТИВІВ ЯК БАЗОВА ОСНОВА ВАРТІСНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ МАЙНОВОГО КОМПЛЕКСУ.....	74
Приходько К. О. РОЗВИТОК КОВОРКІНГ-ЦЕНТРІВ, СУЧАСНА СКЛАДОВА РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА.....	77
Пуртов В. Ф. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ КОРПОРАТИВНИМИ ПРАВАМИ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ.....	80

Сегеда І. В. ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ГОТЕЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ РЕГІОНУ	83
Сибірцев В. В. КЛАСТЕРНИЙ МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО РИНКУ ПРАЦІ.....	86
Сорока Л. М. ТЕХНОЛОГІЯ ТА ЕТАПИ СТВОРЕННЯ РЕЙТИНГОВОЇ СИСТЕМИ ОЦІНЮВАННЯ КАДРІВ У СИСТЕМІ ОСВІТИ	90
Сочинська-Сибірцева І. М. ТЕХНОЛОГІЯ УПРАВЛІННЯ НАДІЙНІСТЮ ПЕРСОНАЛУ В КОНТЕКСТІ КАДРОВОЇ БЕЗПЕКИ	94
Стоянець Н. В. УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ	97
Тараненко В. Є. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ.....	100
Теліщук М. М. ЕВОЛЮЦІЯ НАУКОВИХ ПОГЛЯДІВ ТА ПІДХОДІВ ДО ТЕОРІЇ ОПОДАТКУВАННЯ.....	103
Толок Г. А. ПЕРСПЕКТИВИ І ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ БЕЗПЕЧНОСТІ ПРОДУКЦІЇ НА ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ХАРЧУВАННЯ	107
Тубальцева Н. П. ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНИХ МОРСЬКИХ ПОРТІВ	111
Туніцька Ю.М. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОСЕРЕДНИЦТВА У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	114
Хлопоніна-Гнатенко О. І. ОСОБЛИВОСТІ РОЗРОБКИ ТА ВИБОРУ МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЙ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	117
Chunikhina T. S. CURRENT BRANDING AS PART OF MARKETING STRATEGY	121
Шевченко Л. С. КОНЦЕПЦІЯ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ “BUSINESS ECONOMICS” ТА ЇЇ РОЗВИТОК В УКРАЇНСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТАХ.....	124

Shulga O. A.

INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN TEACHING
ECONOMIC DISCIPLINES 128

Якімцов В. В.

АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ СИНЕРГЕТИЧНОГО ПІДХОДУ
У АНАЛІЗІ СОЦІО-ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ..... 131

Яцкевич И. В.

ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ РАЗВИТИЯ АЛЬЯНСА
НА РЕГИОНАЛЬНОМ УРОВНЕ 134